

FERI LAINŠČEK

Ločil bom peno od valov

Prvo poglavje iz romana

*

Nebo nad mürskim stišjem je rdelo v večerni zarji in razpotegnjeni žareči oblaki so slutljivo podaljševali dan. Ljudje so zastajali na podoknih in se izpod čela vprašujoče zazirali v nebo – saj, odkar je za obzorji divjala vojna, se jim tudi ta, povsem naraven ravninski pojav, ni zdel nekaj običajnega. Bili so na tihem prepričani, da se dviga nad njimi znamenje, ki je odsev zloveščih dogodkov. Ženske so v njem slutile barve razlite krvi svojih sinov in moške so razbirali neprizanesljivi prasket vojaškega ognja, ki je pustošil od Tannenbergga do Verduna in se kot cvrčeča smola raznesel po vsej Evropi. Upanje, da se bo vsaj kdo vrnil živ, je bilo vse bolj jalovo, a zato nič manj krčevito. Še prva semena, ki so jih položili v zgodaj prebujeno zemljo, so zalivali s pobožno prošnjo, da iz njih le ne bi zrasle rože za vence.

Elica je sedla na panj pod ozelenelo tepko in si razpustila kito. Bil je to njen trenutek oddiha, ko se je telo umirjalo in se je polagoma ulegalo, kar se je nabralo čez dan. Zdelo se ji je, da so tudi njeni dolgi žimasti lasje hlepeli po tej svobodi in kar čutila je, kako so zaprasketali od ugodja. Rztresla jih je in pustila preko čela, da so ji skorajda povsem zakrili pogled na škrlatni pejsaž. Ni sicer upala misliti, da ji je lahko ob čudnih dogodkih, ki so tudi tod že dodobra zresnili vsakdanjik, povsem vseeno, toda bilo je vendarle res, da ni imela na fronti ne očeta ne brata, pa tudi ne moža ali ljubega – saj kratkomalo ni bilo njenih moških, ki bi lahko prejeli cesarjevo pismo. Po očetovi

smrti sta namreč z materjo že skoraj celo desetletje živeli sami in nobeden moški jima več ni prišel tako blizu, da bi zdaj srčno trepetali zanj.

Mati je poveznila lesen čebriček, iz katerega je bila nahranila edino svinjo, in je po kokošje pristopkala na podokni. Bila je drobna in tanka v pasu kakor deklica, zato so preprana oblačila visela na njej kakor na strašilu, njen bledikav obraz pa se je zdel čudno velik. Še najbolj je nemara spominjala na regratovo lučko, prav tak pa je bil zdaj tudi ves njen izraz. Nekaj nestvarnega je bilo namreč na njej, nekaka prosojnost in razpršenost, spričo katere se je vsaj od daleč zdelo, da ne biva več le na tem svetu. Toda njene drobne sinje oči so bile vendarle žive in so zdaj zdaj prav prežeče poletavale k hčerki, ki si je visoko obrala krila in jih kakor culo zibala na kolenih. Postajalo je vse bolj očitno, da prihaja z namenom.

Dekle je začutilo prisotnost, a se ni okrenilo.

Minuli so kdaj tudi dnevi, da nista spregovorili, čeprav sta si bili dobri. Prišlo jima je že v navado, da sta molče postorili, kar je bilo treba, in se nista obregnili, tudi če je katera na kaj pozabila ali pa ji je spodletelo. Vsaj v tem oziru je bilo njuno skupno življenje blagohotna zaveza, ki je ni zlahka skalilo niti hujše pomanjkanje. Ob rečeh pa, ki so terjale mnenje, sta si prišli včasih zelo navzkriž in takrat se je zdelo, da ne bosta mogli več tako tesno druga ob drugi.

“Grofovski vrtnar je bil v vasi in je prosil dekleta, ki bodo šla za sprevedom,” je stara naposled izrekla.

“Vem,” je dejala mlada, ne da bi trenila.

“Vsaj sto bi jih moralo priti, ki še lahko nosijo bele obleke,” je pristopila in pričakujoče našobila ustnice. “Še lepše pa bi bilo, če bi jih prišlo več, saj si je pokojna to gotovo zaslužila,” je dodala potem, ko se ji je zazdelo, da ne bo zlahka izvabila odgovora. “Slišati je, da pridejo na pogreb tudi odposlanci iz Pešte in Dunaja, zato bi se resnično spodobilo, da jim tako pokažemo svojo veliko žalost.”

Zdaj je Elica le spustila krila in se skozi razmršene pramene ozrla k materi. Pokojna je bila hčerka beltinskega grofa Avgusta Zichyja, dvornega maršala cesarja Franca Jožefa in njegovega zaupnega kamerada, zato je bilo pač samo po sebi umevno, da se bo ob njenem slovesu zbrala visoka gospoda in da bo velika procesija. Ne da bi se o tem sploh odločala, je bila seveda tudi sama namenjena tja. Zdelo pa se ji je vendarle sila čudno, da jo je mati zdaj očitno nagovarjala med device.

“Res bi bilo lepo,” je spet jela. “Ničesar drugega nimava, kar bi lahko nesrečnemu gospodu zdaj dali v dar,” je že kar moledovala. “Saj vendar obe veva, koliko dobrega je napravil za naju in kako zelo mu dolgujeva.”

S tem je seveda mislila na njivo, ki sta jo lahko obdelovali zase še po odhodu očeta, ki je bil hlapec v grofovski konjušnici in je bil na gradu dobro zapisan. Pa najverjetneje še na tistih trideset kron, ki jima jih je upravnik takrat izplačal za stroške pogreba in prvo silo. Ali pa je pač mislila na vso tisto grofovsko dobroto, ki je bila – izpričana v malenkostih in pozornostih do slehernega – res izjemna in je beltinskega grofa tako zelo ločevala od druge veleposestniške

gospode v Mürski okroglini. Toda, ali je bila to zdaj res taka priložnost za izraz hvaležnosti, ali pa je imela mati za bregom kaj drugega?

“Dobro veste, da sem za belo obleko že skoraj prestara,” je torej dejala povsem zresnjena. “Lahko bi pomislili, da se hodim tako ponujat,” ji je skušala pojasniti svojo zadrego.

“Naj!” je kar vzplahutala mati. “Bolje je to, kot pa kar mislijo zdaj.”

“Kaj mislijo!?” je popadla hčerka.

“Mislijo, da se ne ponujaš,” je odrezala stara. “To mislijo!”

Zdaj si je Elica zopet obrala krila in jih stisnila med kolena. Ustrašila se je bila tihe jeze, ki jo je zatiščala najverjetneje zato, ker se ji je zazdelo, da je mati res naklepala. Ali pa, ker je nekako kar v srcu začutila, da ima obenem prav. Gotovo so lahko mislili, da se ne ponuja več in da tudi ne želi biti izbrana. Toda, ona preprosto ni zmogla drugače. Bilo je nekaj v njej, kar ji ni dopuščalo, da bi kar razgalila svoje upe in razkrinkala željo. Res, bilo je in jo je vso prežemalo, pa čeravno ni povsem vedela kaj. Ni namreč mogla reči, da je bil to strah. Tudi ni bila sramežljivost. Zagotovo ni bil niti ponos. Kaj lahko pa, da je bilo vse to po malem in obenem nekaj četrtega. Neozdravljiv občutek pač, da se ji mora slej ko prej vendarle zgoditi brez te počepne ženske igre in brez načrta, ki ni od boga.

“Prespala boš in boš morda jutri le menila drugače,” je mati ob tem njenem krču povsem nepričakovano popuščala.

Sunkoma je vrgla lase s čela in se ji za hip zazrla v oči.

Vsa njena čudna blagost ji je dala vedeti, da je bila želja močnejša od naklepa, saj mati najbolj zaželjenih reči ni nikoli terjala, temveč jo je kvečjemu prosila in izsiljevala z žalobnostjo. Pomislila je na svojo edino belo zakmašno obleko, ki je že nekaj let sploh ni oblekla, in se povprašala, ali ji bo sploh še pristajala. Potem pa, ko se je vsa taka, rudeča in naškrobljena, ugledala v procesiji, je že zopet omahovala. Dekleta, ki so stopljala ob njej, so bila mlada in gingava, kakor je bil zdaj vrbov les, njej pa je bilo skoraj triindvajset let in vsaj navznoter je že imela strije.

“Pa tudi če ne,” je z vrhovi prstov odmahnila stara. “Prosili bova za njeno dušo in tudi to bo nekaj zaleglo,” je zažmirkala. “Siromaki pač ne moremo plačati, lahko pa si zapišemo v srce,” se je očitno sprijaznila in se tolažila.

Elica je počasi vstala in se pretegnila.

Bilo ji je na jeziku, da bi ji ugodila, a je nekako le zmogla mimo. Grofična je umrla samska, čeprav so z njeno lepoto matere otrokom opisovale pravljичne kraljične in je bilo v njeni krhki milini res nekaj vilinskega. Ljudje so se temu čudili, saj so vedeli, da ni bila brez snubcev in je na popotovanjih v velika mesta gotovo srečevala priložnosti. To je bilo v teh dneh še posebej vznemirljiva skrivnost, saj je resnica s pokojno za zmeraj odhajala v grob. Njej pa se je vendarle zdelo, da sluti odgovor. Ali da ga pač čuti, kot čutiš nekaj, o čemer z jezikom ne moreš razpravljati, si pa zato tolikanj bolj prepričan. In prav zaradi tega se ji je spet zdelo, da jutri ne bo šla v belem.

*

Nad poštijo od Sóbote do Beltinec so lahke gosposke kočije že ves dopoldan dvigovale tak prah, da so se konjeniki in pešci raje napotili čez polja in so med kolniki iskali najkrajšo pot. Ravnica je bila od daleč videti kot sejmišče in tujec, ki je morda v teh dneh preslišal mrliške zvonove, bi zlahka pomislil, da se nekje tu začenja nova fronta in poganja ljudi v beg. Prihajali so Szapáryji, Esterházyji, Batthyányji, Voglerji in Kodolitschi iz okoliških gradov, prihajalo je plemstvo celo iz Keszthelyja, Szombathelyja, Gradca, Čakovca in Varaždina, napotila se je cehovska gospoda iz Sóbote in okoliških trgov, prišli so duhovniki iz vse škofije, saj je bil ta pogreb velika maša, ki jo je vodil sam presvetli škof János Mikes. Ljudstvo, ki je zvečine prihajalo peš, si je lahko ob zastojih povsem od blizu ogledovalo ves ta plemenitaški lišp, tenko cingljanje bleščočih verig, ki ga je bilo v ravnici slišati kot rojenje nevidnih žuželk, pa mu je samo še bolj dajalo vedeti, da je imela smrt tokrat svoj praznji dan.

Grofična Teodora Zichy je umrla na Dunaju, stara le devetindvajset let. Po strelah v Sarajevu, ki so vzeli prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo ženo Zofijo Hohenberško ter skoraj že po vsej Evropi predramili kentavre, je ostala v cesarskem sanatoriju, kjer je kot strežnica pomagala ranjencem. Njena odločitev, ki jo je bilo sprva sicer moč razumeti tudi kot plemenitaško dolžnost, je še za življenja postala vzgledni izraz nesebičnosti, saj se je tam okužila z jetiko. Ljudski glas je znal ob tem povedati, da se ni ločila od ranjencev niti, ko je že hirala. Tudi zato se je zdelo, da lepa beltinska grofična tako zdaj, na začetku aprila, devetnajsto petnajstega leta Gospodovega, ni odhajala skozi temna vrata svetov, temveč je odhajala v svetlo legendo, v kateri bo še dolgo živeła.

Stari vrtnar je velel zanjó porezati vse rdeče cvetje v velikem grajskem glashausu. Bilo ga je toliko, da je bila z njim posuta tudi pot do odprtega groba.

Slavilo jo je z barvo življenjske moči in gorečnosti, s katero je dajala drugim, kar ji sami ni namenila usoda. Po njem je stopalo za krsto natanko sto dvajset deklet v naškrobljenih belih oblekah. Bila je to kajpada barva čistosti, ki jo je ohranila do konca. Ali pač barva duše, ki se je namenila po milost, saj – le redko je bilo tod tako in kdo ve, ali se bo sploh kdaj ponovilo – prav nihče izmed tisočerih pogrebcev ni več pomišljal o njenem poreklu in stanu, nihče ni prosil zanjó le miru in pokoja, ampak ji je želel povišanje, ki se je zdelo edino pravnje plačilo.

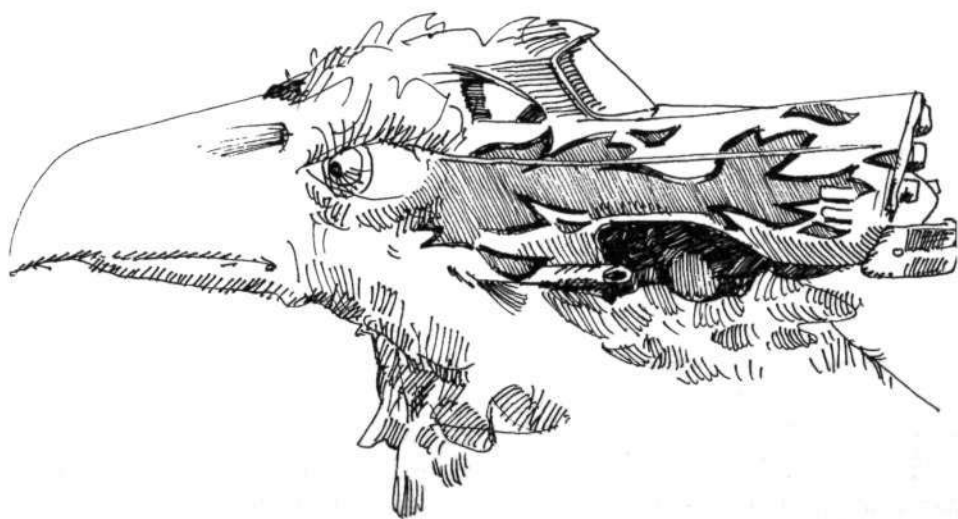
Elica Sreš, ki je med zadnjimi stopila v vrsto belih deklet, je z olajšanjem ugotavljala, da še zdaleč ni najstarejša med njimi. Tudi obleka, ki jo je šele zjutraj vzela iz omare, se ji je med potjo dovolj ulegla ob telesu, tako da ji zaradi videza ni bilo neprijetno. Pa vendar ji je bilo še zmeraj nekako čudno, da je sploh tu in da sodeluje, saj je bil tudi razlog, zaradi katerega je zdaj le prišla, čuden. Odločila se je bila namreč zaradi sanj, ki so se ji nadvse živo vtisnile in jo vznemirile.

Bilo je nekako takole: na panju pod njeno tepko je ženska, ki je bila najverjetneje parka, ponoči nastavila svilen ženski šolen s pozlačeno zaponko. Ljudje,

ki so zjutraj prihajali mimo, so zastajali, si ogledovali lično obuvalce in ugibali, zakaj se je znašlo tu, čemu je brez para in kaj lahko to pomeni. Nato so ugotovili, da se je šolen pravzaprav našel pod njenim oknom in so začeli nestrpno trkati po šipah in praskati po zidovih. Bilo jo je strah njihove nasilne radovednosti, saj ni o najdenem vedela nič več kot oni, a bolj ko je zagrinjala zavese in se umikala v kot, bolj so postajali popadljivi. Naposled so drug čez drugega vdrli skozi vrata in jo zvelkli na dvorišče.

Med njimi se je zdaj znašla ženska, ki je prinesla šolen in je z zatiščanim besom dejala: "Tole sem neko jutro našla ob sinovi postelji in od takrat ni nič več od njega. Le še med rožicami poseda in zvezda gleda, namesto da bi delal na kovačiji. Jaz pa vse noči blodim od dekliškega okna do okna in iščem par. Oči sem že izjokala in pamet sem izgubila, a gorje bodi tej copri, ki ji bo prav."

Med zbranimi je završalo in skušali so jo primorati, da bi stopila v svileno obuvalce, ki ga je tujka položila pred njo. Ščipali so jo in suvali, ji prigovarjali in pretili s pestmi, njej pa so vse bolj pohajale moči in videti je bilo že, da ji ga bodo zdaj zdaj siloma nataknili. Čeprav je seveda vedela, da ni njen, jo je bilo neznansko strah, da bi ji lahko bil prav in bi jo torej po krivem obsodili. Še s slednjimi močmi se je zato skušala iztrgati in jim dopovedati, da si ženska izmišlja in najverjetneje nima dobrih namenov. Ob tem pa so ji zaklecala kolena in nezadržno je omahnila k tlom.

Množica je podivjala in se prestopala preko nje, ona pa se je povsem od blizu spogledala s svilenim šolnom v rosni travi in ga zdaj na lepem prepoznala: nosila ga je bila grofična Teodora, ko jo je kot otrok prvič od blizu videla pred cerkvijo svetega Ladislava v Beltincih. Potuhnila se je in bila sprva kar nekako ogorčena, ker ji skušajo naprtiti skriti gosposki greh. Toda, tudi misel, da bi lahko zdaj s prstom pokazala nanjo in se tako rešila, se ji je upirala. Še več: bila je vse bolj prepričana, da mora grofično še pravi čas posvariti in jo tako morda le rešiti pred usodovko. Segla je torej po svilenem damskem obuvalu in ga skušala skriti v nederja, toda zbrani so to pri priči opazili in jo neizprosno zatiščali k tlom ...

Kriknila je v nemočni grozi in se predramila.

Obsedela je v postelji in si z mrtvaško hladnimi prsti česala lase, ki so se ji zlepili na preznjeno čelo. Skozi šipo je med belima platnenima zavesama sijala modrikava lunina svetloba in izrisovala ostre sence. Soba je bila neobičajno svetla in prežarjena z nekakšno prisotnostjo, ki jo je navdajala s strahom. Hotenje iz morastih sanj, da mora čimprej na grad, in dejstvo, da je grofična v resnici že mrtva, sta si stali nasproti kot nekaj, česar še dolgo ni mogla povsem doumeti. Zdelo se ji je sprva, da bi bilo vse drugače, če bi morda le prišla pravočasno, in neznošen občutek krivde ji je vse bolj oklepal prsi. Nato je le prepoznala razpoko v času, ki je pričala, da bi bila vsekakor prepozna, in to jo je vsaj malo tolažilo. Šele čez čas, ko je kljub omotici vstala in povsem odgrnila zaveso, si je nekako le dopovedala, da je bila vse to le sanjska blodnja. A tesnobni občutek, da se je je to noč dotaknilo nekaj zlohote in da je z nesrečo na beltinskem gradu odslej skrivnostno povezana, je kljub vsemu ostal in vse do jutra prežemal njeno bolešno bedenje.

“Blažena devica Marija,” je s prekrizanimi rokami obsedela mati, ko ji je ob svitu zaupala o sanjah. “Naša grofična ti je ob svoji smrtni uri zapustila čevelj in to gotovo nekaj pomeni,” se je ozrla k orumeneli podobi Božje matere na hišnem oltarju in se v ponižni ganjenosti večkrat prekrizala.

“Kaj pomeni?” je iz trebuha iztisnila Elica, ki je bila še zmeraj prepolna bruhljive tesnobnosti in je naravnost prežala na odrešujočo besedo. Že sam občutek, da bi lahko to vendarle pomenilo tudi kaj dobrega, pa jo je sprožil, da je počepnila ob starki in jo pričakujoče povlekla za dlan.

“Vem samo, da se ji moraš zdaj res zahvaliti za veliki dar,” ji je mati do bolečine pomečkala prste. “Ob vseh devicah se je ljuba grofična nazadnje spomnila ravno nate in to bo ostalo v tvojem življenju za zmeraj zapisano,” ji je krčevito stresla dlan in se ji povsem od blizu zazrla v oči.

“Pa saj bom šla, veš da bom šla,” je prikimala z vsem telesom, saj je vendar že ponoči začutila, da se mora tokrat res obleči v belo in biti pripravljena.

Mati jo je v nemi hvaležnosti povlekla nase in jo po dolgem času zopet poljubila v lase. Ta nepričakovani dotik jo je preplaval z davnim, že skoraj omrtvenim otroškim spominom in komaj je prikrla, da ji gre na jok. Vzravnila se je proti edini gvantni omari, ki je bila v hiši, in zdaj je bila kar na lepem tu – v gaju

rezanega cvetja, šušljave pozlate, trepetavih sveč in ubranega petja, ali pač v tem zemeljskem raju, v katerem se je še smrt čudežno spreminjala v opojno doživetje in se porazgubljala v tisočeri odtenkih gosposke drugačnosti. Res je bilo seveda, da ni bila Elica še nikoli na takem pogrebu in je od blizu poznala le tisto navadno, pritlehno in neizprosno plebejsko smrt, ki je s svojo dokončnostjo spravljal v obup in gnala ljudi, da so tulili, naricali in noreli, zato ji je bilo zdaj čudno. Obrazi ob krsti so se ji zdeli zatopljeni v drugačno žalovanje, kot ga je poznala, in njihovi zamaknjeni pogledi so najverjetneje lahko v teh trenutkih dosegli nekaj, česar sama ni mogla videti. Zdelo pa se ji je vendarle, da lahko to vsaj občuti, in preporna hvaležnosti, da je lahko sploh navzoča pri tem posvečenem obredju, se je kmalu prepustila njegovemu zvenu in zduhu in zrenju ...

Stari grof Avgust Zichy je oni dan, ko je hčerka Teodora še zadnjič prispela domov, razoglav stopil v suhi panonski prah in je široko razširjenih rok poiskal nevidno dlan svoje pokojne žene. Grofica Hedvika, ki jo je bil priženil iz plemenite spodnjeavstrijske rodbine Wimpffen, je bila umrla že leta 1892, stara le enaintrideset let, in ga pustila samega s tremi nedoraslimi hčerkami. Že naslednje leto je pri znamenitem dunajskem arhitektu, baronu Maxu von Ferstlu, naročil načrte za kapelico Matere Božje z grobnico, v katero so leta 1894 prenesli groficihne posmrtno ostanke. Od takrat je večji del svojega prostega časa preživel v svetišču in ljudje so začeli z leti kar nekako verjeti, da mu je velika ljubezen omogočila stik z onostranstvom in da sta torej z ženo na nek skrivnosten način še zmeraj povezana. Prav zaradi tega se tudi tedaj, ko se je peš odpravil za hčerkino krsto iz Sóbote v Beltince, ni nihče čudil njegovi malce neobičajni drži in mnogi so bili pripravljeni verjeti, da je bilo stopinje nevidne spremljevalke celo videti v cestnem prahu.

Tudi sedaj, ob vznesenem škofovem nagovoru, je bradati grofovski obraz prežarjala svetloba, ki jo je nosil v sebi in je pričala o srčni moči, ki ji ni bilo razlage. Tako so nemara v to žalost res lahko gledala stoletja, ki so šla že preko vsega, ali pa je gledal kamen, ki je bil najtrše meso sveta, toda, da je lahko tako gledal človek, pa četudi star in moder, tega Elica ni mogla doumeti. Zdelo se ji je zato, da stoji nasproti živega svetnika, svetnik pa sredi živega oltarja, zato se je zdela pred to monumento beltinske gospode sama sebi še bolj neznatna. Neizmerno malo je namreč vedela o svetu. Komaj kaj si je lahko pojasnila. Njena duša je bila duša zajčka, ki je ob neznanem zmeraj izdajalsko vztrepetala. Zaradi tega jo je grabila tiha jeza ali pa je postajala togotna. Njena usoda je bila usoda sive čaplje, ki je bila kar in kar v prisluhu in je venomer bežala, le na samem je kdaj dvigovala glavo. Dodeljena sta ji bila šaš in divje rastje, držala se je je vlaga, ki je delala lišaje, pod nohti se ji je sušilo blato. Tudi, če je kdaj pomislila, da se bo nekoč morda le bolje znašla, je obenem vedela, da so to le pobožne želje. Ali pa sanje, ki se jim ni dobro prepuščati, saj je bila resničnost potem videti še bolj okrutna.

“Potrebo imam,” je zašepetalo dekle ob njej. “Zelo me tišči,” se je čez čas spet prestopila. “Ne vem, če bom vzdržala,” ji je šlo že na jok.

“Seveda boš,” jo je naposled dregnila Elica. “Veš, da moraš.”

“Če pa ne morem,” je spustila prekrižane roke k trebuhu.

“Umrta boš, če boš šla prva od krste,” jo je skušala prestrašiti.

“Bog bo vedel, zakaj sem šla,” jo je rotila.

“Vedel bo, a mu ne bo prav,” je bila neizprosna.

Tedaj pa je dekle kar počepnilo med drugimi in lulalo. Gotovo je sicer nihče od pogrebcev ni videl, toda bilo je slišati. O, Bog! se je navznoter zgrozila Elica. Kdo smo in kaki smo? ji je plalo v prsah. Le redko nas v življenju pokličejo, ker nas res potrebujejo, a še takrat se ne moremo vzdržati, je bila ogorčena. Dekleta pa so se le umaknila luži, ki se jim je razlezla pod stopali. Sredi zbora devic je zazijala luknja, ki so jo najverjetneje lahko opazile le ptice. Bilo je, res, kot da se ni nič hudega zgodilo in celo olajšano dekle je spet zamaknjeno molilo. Elici pa se je zdelo, da je ta razmik prepoln sramu, ki ga ne bo nikoli potlačila, in zopet ji je bilo žal, da je prišla.

*

Ob kropljenju je Elica začutila pogled, ki je omuhaval po dekletih v belem in zastajal tudi na njej. Bil bi to kaj lahko pogled moškega, ki je opazil, kaj se je bilo zgodilo med njimi, in je morda celo posumil, da je bila prav ona tista nemarnica. Pa vendar se ji je potem, ko se je kar ključovalno spogledala z njim, zazdelo, da ni. Nikakršnega zgražanja namreč ni bilo v njem, niti graje ali morda posmeha. Bil je to le pogled svetlih, nekam lenobno priprtih oči, ki jih ni zapredala vsem tu dodeljena žalost in so se nemara tudi zaradi tega zdele tako drugačne. Rekla bi celo, da se je mož pomalem dolgočasil in si je tako krajšal čas, zato je le obrnila glavo in se spet prepustila skupnemu čutenju. A njegove oči so bile začuda še zmeraj tu. Med tistim hipnim spogledom so se ji bile vtisnile kakor modri pečat, ki ga ni mogla odmisлити.

Ko ga je nato zopet pogledala, se je nasmehnil.

Zatiščala je ustnice in dvignila brado. Drugače mu pač ni mogla povedati, da se ji ob tej priliki kratko malo ne zdi spodobno. Zjzelo jo je, da je kar klonila, se spozabila v radovednosti, napravila nekaj, kar si je lahko zdaj razlagal po svoje. Nič dobrega pa si navsezadnje tudi ni mogel misliti kdo, ki je ta njun spogled morda opazil. Kot bi bila vsa reč zakleta, je torej nehote dajala videz takšne, kakršna v njihovih očeh res ni želela biti. Razen tega: tujec je stal na drugi strani, v vrsti tistih, ki bodo potem lahko stopili h krsti. Njegov črn gvant je bil ukrojen pri mestnem krojaču in zlata manšetna gumba v beli srajci sta razodevala, da bo potem tudi odšel po drugi poti. Le sprenevedave oči se bodo napasle njihove vaške, zanj morda res celo divje in poželjive lepote, nato pa se bo vrnil k bleedični, ki ni nikoli bosa tekala po travi, in ji bo sladko dopovedoval, da je še zmeraj najlepša in zanj edina.

Da, tako je bilo s tem – toda zopet je obrnila glavo in ga pogledala.

Bil je to zdaj že pogled, ki ga je skušal pomilovati – v resnici pa tega ni več zmogla. Kajti v njegovih očeh so bile barve čistega pomladnega neba nad

ravnico. Ali pa so bile to barve modriša, ki je poleti samotno cvetel v posevkih in kljubovalno pestoval svoja črna grenka semena.

*

Po pogrebu so pevcem, konjenikom in dekletom pri južni pristavi postregli z modro frankinjo in makovo potico, nadzornik grajskega posestva pa se jim je prišel zahvalit. Pogrebci so se počutili kakor po napornem delu, ki so ga torej dobro opravili, negovano vino je možem kmalu razvezalo jezike, dekletom pa so že po prvih okušajočih požirkih rumenela lica. Bilo je, kot je bilo sicer ob takih priložnostih – žalost se je pretočila v solze in se posušila, po žilah pa je še silneje zaplala kri in v duši so zaplivkale skomine. Le Elica se tudi na tem darežljivem dvorišču nekako ni znašla. Počutila se je, kot bi se bila premočno zavrtela na vrtiljaku, zdaj pa je zopet obstala na trdnih tleh in komaj lovila ravnotežje. Ali pač, čakala je in upala, da bo končno prešlo, kar se je zanjo začelo že včeraj in se je v nekem nerazumljivem, a nezadržnem sosledju stopnjevalo. Morda je bilo z njo tako, ker je zadnja leta redko šla med ljudi, tokrat pa je bilo v sanjah in v resnici vse preveč vsiljivih obrazov. Ali pa je bil vsega kriv tisti tujčev pogled, ki morda sploh ni bil le namig prevzetnega samca, ampak ji je mogel tudi kaj drugega?

“Elica, Elica,” ji je mežikaje dejal Juš, ki ga je poznala s posestva in jih je zmeraj stresal za njo. “Le kaj bo šele s teboj, če te poje volk?” jo je podražil z vprašanjem, s katerim so ponavadi mirili cmeravega otroka. “Ali pa se mogoče bojiš, da te bo ob suši vzel mürski duh?” je nato glasno zaobrnil, da so lahko tudi drugi slišali.

“Siromak si, Juš!” ga je udarila po roki. “Nekoč si boš izmislil besedo, ki se ti bo zataknila v grlu, pa ti nihče ne bo hotel pomagati,” mu je oponesla, saj tokrat res ni mogel namigniti na kaj bolj žaljivega.

Vzel je to seveda iz skupnega spomina na čase, ko so bili ljudje ob reki še prepričani, da le device lahko izprosijo dež. Bilo je takole: vaški možje so privedli na breg dvanajst deklet, ki so morale zbranim zagotoviti, da doslej še niso imele ničesar z moškimi. Vsaka je po tej zaobljubi v svojo vrbovo košarico položila razpelo, ga posula s suhim listjem in prižgala s suhljadjo. Goreče ladjice so nato med pripročnjo odrinile v rečni tok in jih žrtvovale mürskemu duhu. Če je v naslednjih treh dneh padel dež, je bila daritev seveda sprejeta. Ko pa je suša še kar pustošila, je bilo več kot na dlani, da je vsaj ena izmed deklet lagala, in možje so jih znova privedli na breg. Osumljenko so trdo zvezali na dnu lesenega čolna in živo ladjico odrinili v rečni tok. Če se je nesrečnica nekako rešila, je bil to dokaz njene nedolžnosti, če pa so jo pogoltnili valovi, so bili prepričani, da jo je vzel mürski duh.

“Ej, Elica, Elica,” se je samo še bolj zviška režal Juš. “Zameril bi ti, bogmeda, če se zdaj ne bi tako čemerno branila,” je pomodroval. “A zameril bi ti gotovo še veliko bolj, če bi predolgo ostala deklina.”

“Norec!” je kriknila zdaj že vročična. “Kaj pa imaš ti lahko s tem in kaj to tebe sploh briga!?” bi ga bila najraje sunila v trebuh, ki mu je napenjal preozko srajco, da so se gumbnice razpotegnile kakor kačja očesa.

“Jaz!?” je zategnil, kot bi bila rekla kaj nepojmljivega. “Kdo pa pravi, da jaz?” je zaobrnil z očmi in se ozrl naokoli, kot bi iskal pomoči.

“Ti in vsi drugi!” je bruhnila. “Lahko se kar pod nosom obrišete!” je zavihtela krčevito zatiščane fige in se v nemočnem besu pognala z dvorišča.

“No no,” so se posmejali možje, ki niso razumeli te njene nenadne jeze in seveda tudi niso bili nič krivi. “Kaj ji pa je?” so se povprašali bolj zato, da so pač nekaj rekli. “Pa ne, da se je, revica, že iz prvega vrčka napila?” so si kaj zlahka našli odgovor in odmahnili.

Elica pa si je med hojo sezula zakmašne čevlje in bosa stekla med njivami. Komaj prebujena zemlja je bila zbita in ostra, da so ji na hipe od bolečine kar klecala kolena, toda tudi to se ji je zdaj zdelo nekaj, kar ji ne sme do živega. Kar jo je gnalo, namreč ni bil več bes niti obup, temveč zarotitev. Zganilo se je bilo v njej, kar se je najverjetneje že leta nabiralo, le da tega ni vedela. Ponavadi je pač požirala in se raje umikala, tokrat pa je še pravi čas prepoznala gabljiv okus te navidez priliznjene moške šegavosti in je morala pljuniti. Šlo ji je na živce, da so lahko tako govorili o njeni notrini, kot da jim preprosto pripada. Jezilo jo je, da so lahko tako prostodušno terjali nekaj, česar v resnici sploh niso spoštovali, ali pa jim je bilo celo v napoto. Kar čutila je njihovo zahoteno jemanje, ki ni bilo le slep živalski gon, ampak povsem počlovečena pravica. Vmes pa je seveda zijala praznina, ki je niso želeli niti zmogli zapolniti. In tudi zato, najverjetneje, je bilo njihovo življenje tako – golo in blatno, kot obrezana repa v jesenski brazdi ...

Tudi ko se je povsem upehala, se zato ni več ozrla.

Res, sovražila je zaradi njih ta marof in si je zdaj to tudi priznala.

Bil je rodoviten in širok kakor morje, pa vendar ji je z leti postal kletka. Bila je obsojena na njegovo varljivo razsežnost, o svetovih tam za sivino obzorja pa je lahko le sanjarija. Pa še v teh sanjah je bilo zdaj drugače, saj je bila vojna; slabe novice so prihajale tako z vzhoda kot zahoda, tako da najverjetneje niti tam ni bilo več tistega prisojnega koščka sveta, v katerem bi ji lahko bilo bolje. Toda, najsi je bila res ujeta in je šlo vse po zlu, še zmeraj je bila prepričana, da je ravnala prav, in vse, kar je od ogorčenja in prehitrega koraka zdaj kar plalo v njej, je vzklikalo, da se jim ne sme nikoli ukloniti. Taka srčna zaobljuba je sicer morda res izklicevala nesrečo, toda obenem je ohranjala upanje. Bilo je sicer skrito in drobceno, kot je bilo neznatno belo dekletce sredi razprte panonske ravnice, toda bilo je – in če bi ji ga želel kdo vzeti, bi ga gotovo moral z nožem izrezati.

*

Globoko med prelogi jo je dolgo dohiteval koleselj, ki je potem ni prehitel. Približajoči se topot konjskih kopit je iz lahnega drnca prešel v komaj slišen korak in tudi drdranje koles je povsem potihnilo. Ne da bi se ozrla, je stopila po vratah in se umaknila v travo, saj je zdaj že pomislila, da se je kateri izmed grajskih hlapcev odpravil za njo in jo bo zopet nadlegoval. Bila je namreč trdno

odločena, da kljub lepim besedam ne pojde nazaj – in da ne pojde nikoli več. Tedaj pa je kočijaž iznenada prevrgel uzdo in tik ob njej stopil z voza.

“Vi!?” je šepnila, čeprav je telo kriknilo in ji je presenečenje šlo do srca.

“Pa vi, ki se ne zmenite za moj trud,” se je posmejal in jo pozdravil s privzdignjenim klobukom. “Ali pa se nemara prav danes ne menite za nič na tem svetu?” je nagnil glavo in jo zvedavo zazrl s priprtimi očmi. “Ker če je tako?” je nato privzdignil obrvi. “Če zdaj porečete, da sem se samo zmotil v dnevu, potem si tega pač ne bom nikoli odpustil.”

Obstala je in spustila pogled k svojim bosim stopalom, ki se jih je oprijel prah, med prsti pa se je zasušila kri. Bilo ji je nadvse neprijetno, da jo je zalotil tako, vročično in razrvano, a tega mu pač ni mogla reči. Tudi ni mogla potožiti o ogorčenju spričo prostaštva na pristavi in mu pojasniti, da njena zla volja nikakor ni povezana z njim. Zato se je le ugriznila in raje še kar molčala. Čutila je seveda, da je opažal, kako s to žensko zadrego le krade čas, da bi se vsaj malo zbrala. A kaj, ko je bil res stopil prednjo, kot bi se bila med njunima svetovoma odprla neka nevidna vrata, in je bilo zanjo vse kot ob čudežu.

“Je pa gotovo tudi res, da grejo človeku po tako žalostnem pogrebu vsakršne reči po glavi,” je zresnjen dejal po premolku. “Povsem razumeti je, da so nekateri ob takem času še najraje sami,” je pristavil, kot bi skušal zdaj namesto nje iskati odgovor. “Ampak jaz, vidite,” je nato razširil dlani. “Rekli so mi pač, da ste se namenili peš in nikakor nisem želel zapraviti prilike, da vam ponudim prevoz.”

Ošinila je konja, ki je bil dobro vpeljan, saj se ni ves ta čas niti prestopil, in si ogledala koleselj, ki je bil zloščen kot tabernakelj in najverjetneje skoraj nov. Nad zadnjima kolesoma je bil nameščen lesen zaboj, tako da je bil potnikom namenjen le prostor ob kočijažu in bi torej morala sestiti tja. A že sama pomisel, da bi se morda le povzpela in se tako zapeljala skozi vas, jo je zdrznila. Zgodilo se je bilo sicer kdaj, da je kočijaž takole pobral namernika, a zdelo se ji je, da bi bilo tokrat že od daleč videti, da se nista ravno po naključju srečala. Razen tega pa, kajpada, da nikakor ne sodita skupaj in torej to svojo bližino le stežka pojasnita.

“No?” je povprašal.

“Ne ne,” je šepnila.

“Vam smem pomagati?” je le ponudil dlan.

“Mislim, da ne,” je odkimala. “Ne zamerite,” se je nekako kar proseče zazrla v njegove modre oči, ki so ji bile zdaj povsem blizu in so bile pravzaprav ena sama globina skrivnosti. “Ne razumem, zakaj to hočete?” je rekla vanjo.

“Ničesar ne bom terjal v zameno, če morda to mislite,” jo je ujel za dlan in jo povedel okoli koleslja. “Le hitrega zraka se boste nadihali in svoje lepe noge si boste prišparali,” se je zaupljivo posmejal in jo potisnil na voz.

“O, Bog,” si je šla z dlanjo preko čela kot nekdo, ki mu je zagospodovala usoda. Vedela je, da ni povsem izgovorila tistega svojega ne in ni mu zamerila, da ga ni želel slišati, a gotovo bi bilo boljše, če bi se lahko bolj oprijela prahu, ki

so ga njena bosa stopala že vse življenje potrpežljivo mesila. Tako pa se je zdaj kakor razpotegnjena mürska meglica dvigoval za kolesljem in gotovo ga je bilo že od daleč videti.

Snel je klobuk s širokimi krajci in ga obesil na klin nad ojesom, nato si je s prsti dvignil lase in pustil, da jih je veter razpihal preko ušes. Na njegovem ozkem, skoraj košččenem obrazu je ob tem zabrlel smehljaj, ki je pričal, kako nadvse mu je ljubo, da jo je pregovoril. Zdel se ji je zdaj mlajši kot na prvi pogled, pa vendar precej starejši od nje. Vsa njegova drža je bila sicer kljub hitrim gibom možata in zresnjena, kot je to navsezadnje tudi pristalo gospodu, ki se je vozil naokoli v taki kočiji, zato o starosti ni mogla presoditi. O njegovem poklicu in stanu pa tako ni skušala niti ugibati, saj je zanesljivo bil izmed njih, ki jih je le redko srečevala in jih po videzu ter maniri nikoli ni prepoznavala.

“Hi, Hidra!” je vzklikal konju.

“Hidra?” se je naposled glasno začudila. “Káko je to ime?”

“Kaj vem?” jo je ošinil od strani. “Včasih je bilo tako ime vodni kači s sedmimi glavami, ki jih ni bilo mogoče odsekati, saj so takoj zopet zrastle,” ji je nato pojasnil. “Danes pa tako pravimo velikim rekam, ki imajo veliko rokavov in pa, reciva, také spremenljiv tok kot Múra.”

“Ampak ta vaša Hidra je pač kobila?” ji je bilo še zmeraj čudno.

“Ja,” je prikimal. “Je,” je zmignil. “Res je lahko pravo vprašanje, zakaj sem ji dal to ime,” je pomislil. “Čeravno je bržkone res, da je bilo to prvo, kar mi je prišlo na misel in je šlo še kar v uho,” je nato čez čas dodal. “Sicer pa – kaj drugega bi si sploh lahko zmisлил nekdo, ki dan za dnem žebra v vodi?”

“V vodi!” se je še čudila.

“Saj res,” se je vzravnal v sedenju in je pritegnil uzdo. “Ne zamerite mi, da se nisem niti predstavil,” se je za spoznanje priklonil in ji ponudil roko. “Nadzornik Ivan Spransky, uslužbenec radgonske vodne uprave.”

“Aja?” je zategnila. “Jaz sem pa Elica,” se je nato le spomnila in mu z vrhovi prstov segla v dlan. “Hčerka rajnkega Sreša, beltinskega hlevskega hlapca,” je pristavila, ker pač ni bilo ničesar drugega, kar bi lahko ob svojem imenu dodala. Medtem pa je konj tudi že znova potegnil in premikajoči se zrak ji je k sreči hladil rdečico, ki jo je zopet čutila. Prepričana je bila namreč, da ga je vznevoljila, saj je na tihem najverjetneje upal, da je le po naključju bosa in se je le zaradi kake trme ali svojeglavosti odpravila peš. Obenem pa ji je tudi nekako odleglo. Resnica, ki je tako padla med njiju, je bila nekaj, čemur se nista mogla izogniti, in zdelo se ji je nadvse primerno, da sta s tem še pravi čas opravila.

“Zdaj se torej malo poznavá,” jo je pogledal, kot bi ji bil bral misli.

“Ja,” je stresla z rameni. “Zdaj se pač poznavá,” je skušala nekako prikriti nenadno in nepričakovano togotnost.

“Jaz pa bi vsekakor rad, da se najino znanstvo s tem ne bi končalo,” je nadaljeval, ne da bi umaknil pogled. “Če je to seveda mogoče?” je pristavil vprašanje. “Če to morda lahko dopustite?” je vztrajal. “Če je tudi vam po volji?”

Zopet si je šla z dlanjo preko čela in se zazrla po ravnici. Ponavljala je vprašanja, ki jih je morala kar in kar znova slišati in presoјati, ali je res prav razumela. Zdelo se ji je namreč povsem nepojmljivo, da ji je bil še naklonjen in je celo vztrajal.

“Oprostite?” je vprašal nekje iz daljave. “Sam vas morda s tem užalil?”

“Ne, ne,” je odkimala z vsem telesom. “Samo čudno mi je,” mu je skušala pojasniti. “Ne razumem, čemu to sploh želite,” je priznala.

“Želim pač,” je odvrnil. “Res želim,” je zatrdil z glasom, ki bi mu lahko verjela. “Pa si tudi ne znam zdaj želeti lepšega, kot da bi lahko še kdaj tako klepetala.”

“Klepetava mogoče lahko,” je skomignila.

“No vidite,” se je nadvse razveselil in potresel uzdo, da je kobilica postopila in potegnila hitreje. “Kaj pa bodo človeku te rože in logi, če se nima s kim skupaj čuditi njih lepote?” je vzneseo povzdignil glas in se vohkajoč ozrl naokoli. “Prav kmalu pa vam bom tako lahko pokazal tudi mürske pasice, kakršnih gotovo še niste videli,” se je vnova razgovoril. “Za črne lese vem, kjer gnezdijo čaplje, mirice poznam, v katerih imajo mlade labodi, pa tudi ponirka sem našel še vsako poletje, ki si prav tako spleta gnezdo na vodi.”

Poslušala ga je in mu na razpotju pozabila reči, da bi lahko zavila po bližnjici. A saj se ji zdaj ni več tako mudilo in se ji sploh ni mudilo s koleslja, ki je kakor peresce lebdel nad poštijo in jo prijetno zibal. Zaostale ženice, ki so se težkih nog vračale s pogreba, so se ji zdele odmaknjene in samotne kot vrane; tudi če jo je nemara katera spoznala in so si zdaj o tem pravile, je to začuda ni ganilo.

